

AKTIVNOSTI I PREPREKE U ZASNIVANJU RADNOG ODNOSA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

LELIA KIŠ-GLAVAŠ

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Primljeno: 26.01.2009.
Prihvaćeno: 31.03.2009.

Izvorni znanstveni rad
UDK:376

Sažetak: 2007. godine Program ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska (www.undp.hr), pokrenuo je projekt - *The Right to live in a Community: Social Inclusion and Persons with Disabilities* u okviru kojeg je realiziran znanstveni projekt *Stavovi nezaposlenih osoba s invaliditetom prema zapošljavanju i neke aktivnosti s ciljem povećanja njihove zapošljivosti*, dio rezultata kojeg će biti prezentiran u ovome radu. Cilj je rada utvrditi koje aktivnosti nezaposlene osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj poduzimaju s ciljem iznalaženja zaposlenja te koje ih poteškoće i prepreke, prema njihovoj vlastitoj samoprocjeni, sprječavaju pri većem aktiviranju za traženje posla. Na uzorku od 573 ispitanika iz sve četiri regije Republike Hrvatske, na odabranim varijablama primijenjenog Upitnika o zapošljavanju za osobe s invaliditetom te korištenjem faktorske analize, izolirano je ukupno 8 faktora. Rezultati govore u prilog velikoj pasivnosti osoba s invaliditetom prilikom traženja posla, uz istovremeno nepostojanje značajnijih pecipiranih teškoća i prepreka pri njihovom aktiviranju. Naglašava se odgovornost samih osoba s invaliditetom u kreiranju vlastite budućnosti.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, zapošljavanje, aktivnosti, prepreke

UVOD

Od ukupno oko 430 000 osoba s invaliditetom evidentiranih u Republici Hrvatskoj (www.dzs.hr) procjenjuje se da je njih oko 40 000 (10%) u radnom odnosu, a da ih približno 274 000 koristi invalidske mirovine (Paun Jarallah, 2008.) Ukupan broj registriranih osoba s invaliditetom na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (HZZ), krajem lipnja 2008. godine iznosio je 5 400, što je činilo 2,5% sveukupne populacije nezaposlenih registriranih u evidenciji HZZ-a (www.hzz.hr). Osobe s invaliditetom spadaju u tzv. ranjivu skupinu osoba, a kada se govori u kontekstu njihovog zapošljavanja, u skupinu teško zapošljivih osoba. Ovdje je važno naglasiti da definirajući i opisujući ranjive skupine, često se ističe da mnoge od tih skupina nisu ranjive same po sebi već da je njihova ranjivost nastala ili je pak pojačana socijalnim uvjetima, kao i praksom i vrijednostima koje je usvojilo društvo (Vijeće Europe, 2002).

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006) koju je Republika Hrvatska među prvima prihvatila, naglašava da osobe s invaliditetom imaju pravo na rad na jednakoj osnovi s drugima što uključuje pravo

na mogućnost zarađivanja za život od rada, slobodno odabranog ili prihvaćenog na tržištu rada i u radnom okruženju koje je otvoreno, inkluzivno i dostupno osobama s invaliditetom. Spomenuta konvencija UN-a stupila je na snagu 3. svibnja 2008. godine, a svih 27 država članica te Europska Zajednica potpisnice su Konvencije (Ten Geuzendam, 2008).

Mnogi autori zastupaju mišljenje da je sudjelovanje osoba s invaliditetom u svijetu rada jedan od glavnih čimbenika o kojima ovisi njihova socijalna (re)integracija općenito (Rački, 1997).

Upravo proces osposobljavanja za rad, kao i zapošljavanje osoba s invaliditetom omogućava ovim osobama da postignu status aktivnih članova društva koji samostalno ostvaruju svoj društveno ekonomski položaj, a time i aktivno doprinose cjelokupnom društvenom blagostanju (Kovač, 2008).

S druge pak strane, nezaposlenost osoba s invaliditetom veliki je problem kojim se dovodi u pitanje smisao cjelokupne rehabilitacije i rehabilitacije osoba s invaliditetom. Naime, smatra se da nezaposlenost uzrokuje socijalnu izolaciju te nedostatak samopuzdanja pa i samopoštovanja neza-

poslenih osoba, nemogućnost vršenja utjecaja na moguće društvene promjene, ekonomsku ovisnost o drugima (najčešće državi), a sredstva uložena u profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, njihovom nezaposlenošću su zapravo "bačena u vjetar" (Kiš-Glavaš i suradnici, 2008).

Ili, gledajući na problem iz još malo šireg kuta, kao ključne sastavnice sve učestalije spominjanog procesa socijalne isključenosti spominju se nezaposlenost, siromaštvo i socijalna izolacija (Štulhofer, 2006). One se međusobno potkrepljuju i svojim međudjelovanjem uzrokuju progresivno socijalno isključivanje. Prevladava mišljenje da je ovdje primarni čimbenik upravo marginalizacija pojedinaca na tržištu rada, tj. njihova produžena nezaposlenost (Gallie, 1999; prema Štulhofer, 2006). Ona izaziva pad životnog standarda, a u mnogih i osiromašenje, koje onda ima dvije daljnje posljedice - ograničava resurse traženja posla i onemogućuje sudjelovanje u društvenim aktivnostima. Ograničeni resursi i povećana socijalna izolacija odvajaju ljude od potrebnih informacija i veza te tako ponovno otežavaju zapošljavanje. Na taj se način nastavlja pogubna spirala socijalnog propadanja osobe.

Danas postoje snažni ekonomski argumenti za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Ekonomisti najavljuju ozbiljan manjak kvalificirane radne snage u bliskoj budućnosti. Stoga zapošljavanje osoba s invaliditetom omogućava poduzećima da regrutiraju nove zaposlenike iz dosad nedovoljno iskorištene radne populacije (Owens, 2008). No, tome je svakako preduvjet i da osobe s invaliditetom dobiju odgovarajuću i integriranu edukaciju (Vijeće Europe, 2002a).

Tijekom proteklih godina provedena su mnoga istraživanja koja su se bavila problemima i preprekama u zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao što su stavovi poslodavaca, financijski razlozi i stupanj kvalificiranosti osoba s invaliditetom (Singer, 1999, Richardson, 1995., Wilson, 2007; prema Owens, 2008, Whigham, Mattson, 1996, Kiš-Glavaš, 2005, Kiš-Glavaš, Sokač, 2006, Kiš-Glavaš, Sokač, 2006a).

Akceptirajući rezultate istraživanja, može se zaključiti da je o profesionalnoj konkurentnosti osoba s invaliditetom potrebno voditi računa od

trenutka identificiranja odnosno stjecanja invaliditeta. To svakako zahtijeva ka istom cilju usmjeren, usklađen pristup svih segmenata društva - od sustava zdravstva i socijalne skrbi, obrazovnog sustava, sustava zapošljavanja i ostalih sustava, uz iznimno važnu podršku obitelji, udruga osoba s invaliditetom i udruga koje programski skrbe o osobama s invaliditetom te konačno (i možda najvažnije), samih osoba s invaliditetom (Paun Jarallah, 2008) sa svojim vještinama, potencijalima i sposobnostima.

2007. godine Program ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) Hrvatska (www.undp.hr), pokrenuo je projekt - The Right to live in a Community: Social Inclusion and Persons with Disabilities u okviru kojeg je realiziran i podprojekt: Utvrđivanje spremnosti osoba s invaliditetom za zapošljavanje, pri čemu je prva aktivnost projekta bila provođenje znanstvenog projekta: *Stavovi nezaposlenih osoba s invaliditetom prema zapošljavanju i neke aktivnosti s ciljem povećanja njihove zapošljivosti*. Kroz provođenje znanstvenog istraživanja nastojalo se:

- Utvrditi očekivanja osoba s invaliditetom za ulazak u svijet rada i usporediti ih s očekivanjima poslodavaca;
- Definirati aktivnosti koje je moguće poduzeti da bi se spomenuta očekivanja mogla ispuniti (što će rezultirati općim uputama savjetnicima za zapošljavanje, poslodavcima, Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i ostalim relevantnim akterima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom);
- Izraditi preporuke - definirati aktivnosti (individualne planove zapošljavanja) za 100 nezaposlenih osoba s invaliditetom;
- Identificirati podskupine osoba s invaliditetom s obzirom na kriterijske varijable, odnosno značajke ispitanika te preporučiti generalne smjernice djelovanja, tj. aktivnosti za poboljšanje njihove zapošljivosti.

Cilj je pak ovoga rada utvrditi koje aktivnosti nezaposlene osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj poduzimaju s ciljem iznalaženja zaposlenja te koje ih poteškoće i prepreke, prema

njihovoj vlastitoj samoprocjeni, sprječavaju pri većem aktiviranju za traženje posla.

Rezultate cjelokupnog UNDP projekta moguće je naći u publiciranom izvješću pod nazivom „Zapošljivost nezaposlenih osoba s invaliditetom“ (Kiš-Glavaš i suradnici, 2008).

METODA

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je Upitnik o zapošljavanju za osobe s invaliditetom (Kiš-Glavaš i suradnici, 2008) koji se sastoji od ukupno 39 varijabli. 18 je općih koje opisuju značajke ispitanika, 17 kojima se izražavaju njihova mišljenja odnosno stavovi o temama vezanim uz zapošljavanje te 4 koje pokrivaju područje procjene odnosno samoprocjene nekih osobnih i društvenih vrijednosti. Sva su pitanja zatvorenog tipa, temeljeno na rezultatima pilot-istraživanja kada je ispitanicima (njih 62) ponuđen čitav niz pitanja otvorenog tipa i njihovi su odgovori uzeti u obzir u finalnoj formi upitnika.

Uzorak su činile ukupno 573 nezaposlene osobe s invaliditetom što je 10% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentiranih u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje na dan 31. 12. 2006. godine (s istraživanjem se krenulo u proljeće 2007. godine). I ostali kriteriji za izbor ispitanika izrađeni su temeljem statističkih podataka o nezaposlenim osobama s invaliditetom evidentiranim u HZZ-u (spol, osnova stjecanja invaliditeta, obrazovna struktura). Tako je u ovom uzorku 47% ženskih i 53% muških ispitanika, 86% ih ima jednostruki i 14% višestruki invaliditet, 76% ispitanika steklo je invaliditet prije 15. godine života, a 24% nakon toga, 76% osoba sa završenom je srednjom školom u trajanju od 1-4 godine, a 21% sa nezavršenom, djelomično završenom ili potpuno završenom osnovnom školom te 4% visokoobrazovanih osoba s invaliditetom. 52% ispitanika nezaposleno je duže od 5 godina, tek 22% kraće od godinu dana, te svega 47% ispitanika ima prethodno radno iskustvo dok ostali nemaju. Mada se radi o prigodnom uzorku, u odabiru se rukovodilo omjerom pojedinih podskupina osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji nezaposlenih (osobe s tjelesnim invaliditetom, gluhe i nagluhe osobe, slijepe i slabovidne osobe, osobe s intelektualnim teškoćama, osobe s kroničnim bolestima).

Obuhvaćene su nezaposlene osobe s invaliditetom iz sve 4 regije Republike Hrvatske. Anketiranje su provodili savjetnici za zapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i u manjoj mjeri članovi Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida, uz detaljne upute i monitoring znanstvenog tima Projekta.

Za obradu podataka za potrebe ovoga rada korištena je faktorska analiza.

REZULTATI

Izvršena je faktorska analiza varijabli pitanja 32.

Pitanje 32 glasi:

Što ste u zadnjih 6 mjeseci poduzeli s ciljem traženja posla:

- a) *Istraživao/la sam mogućnost za pokretanje vlastitog posla*
- b) *Pohađao/la sam jedan ili više tečajeva*
- c) *Bio/la sam na razgovoru za posao kod poslodavca*
- d) *Javio/la sam se na najmanje tri, četiri objavljena natječaja za posao*
- e) *Napisao/la sam nekoliko molbi za posao*
- f) *Dao/la sam oglas u novine/na Internet da tražim posao*
- g) *Informirao/la sam se o slobodnim radnim mjestima putem Zavoda za zapošljavanje*
- h) *Kontaktirao/la sam privatnu agenciju za zapošljavanje*
- i) *Informirao/la sam se o slobodnim radnim mjestima putem oglasa u novinama, na radiju, internetu i sl.*
- j) *Informirao/la sam se kod prijatelja, poznanika, obitelji o poslodavcima koji posluju na području gdje živim*
- k) *Informirao/la sam se o pravima (poticajima, povlasticama) koje moj budući poslodavac i ja možemo ostvariti kod zapošljavanja*
- l) *Obratio/la sam se udruzi osoba s invaliditetom za pomoć pri traženju posla*
- m) *Ništa*

Faktorskom analizom 13 varijabli pitanja 32 Upitnika o zapošljavanju za osobe s invaliditetom izlučene su 4 glavne komponente koje pokrivaju 53,733% zajedničke varijance sustava. Prva komponenta pokriva 27,25% varijance sustava, druga komponenta 9,631%, treća komponenta 8,948% i četvrta komponenta 7,904% varijance sustava.

Tablica 1: Zasićenost glavnih komponenata varijablama (pitanje 32)

Matrica strukture				
varijable	Glavne komponente/faktori			
	1	2	3	4
32 a	,086	,777	-,079	,072
32 b	,034	-,099	,549	,348
32 c	,513	,266	,536	-,061
32 d	,333	,221	,730	,260
32 e	,390	,344	,651	,141
32 f	,088	,631	,239	,105
32 g	,798	-,056	,220	,112
32 h	,188	,008	,603	-,126
32 i	,551	,302	,520	,116
32 j	,717	,108	,258	,176
32 k	,267	,359	,199	,688
32 l	,205	,023	,100	,810
32 m	-,748	-,240	-,210	-,190

Iz Tablice 1 je vidljivo da je najveća zasićenost 1. glavne komponente varijablama 32 g (aritmetička sredina = 0,51, standardna devijacija = 0,5), 32 m (aritmetička sredina = 0,18, standardna devijacija = 0,38), 32 j (aritmetička sredina = 0,42, standardna devijacija = 0,49), 32 i (aritmetička sredina = 0,31, standardna devijacija = 0,46) i 32 e (aritmetička sredina = 0,51, standardna devijacija = 0,5) te je uvidom u sadržaj varijabli 1. glavnu komponentu moguće imenovati **Faktorom pasivnog traženja posla**. Pregledom aritmetičkih sredina (terijski prosječan rezultat iznosi 0,5) i standardnih devijacija rezultata, uočava se da se ispitanici (njih 573) relativno često odlučuju za „pasivne oblike traženja posla“, kao što su informiranje o slobodnim radnim mjestima i pisanje molbi za posao.

Drugu glavnu komponentu najviše saturiraju dvije varijable, čineći tako dualni faktor: varijabla

32 a (aritmetička sredina = 0,2, standardna devijacija = 0,4) i varijabla 32 f (aritmetička sredina = 0,07, standardna devijacija = 0,25) te ju je moguće nazvati **Faktorom samoinicijative u traženju posla**. Uvidom u aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata vidljivo je da ispitanici gotovo i ne pokazuju samoinicijativu u aktivnom traženju posla.

Treću glavnu komponentu, najviše saturiraju varijable 32 d (aritmetička sredina = 0,21, standardna devijacija = 0,41), 32 e (aritmetička sredina = 0,31, standardna devijacija = 0,46), 32 h (aritmetička sredina = 0,06, standardna devijacija = 0,24), 32 b (aritmetička sredina = 0,16, standardna devijacija = 0,37), 32 c (aritmetička sredina = 0,3, standardna devijacija = 0,46) i 32 i (aritmetička sredina = 0,31, standardna devijacija = 0,46) te ju je moguće imenovati **Faktorom aktivnog traženja posla**. Pregledom deskriptivne statistike (a aritmetičke sredine su izrazito niske) vidljivo je da osobe s invaliditetom nisu posebno aktivne u traženju posla.

Četvrtu glavnu komponentu saturiraju varijable 32 l (aritmetička sredina = 0,17, standardna devijacija = 0,38) i 32 k (aritmetička sredina = 0,12, standardna devijacija = 0,33), čineći tako još jedan dualni faktor kojeg je moguće nazvati **Faktorom traženja pomoći civilnog sektora u pronalaženju posla**. Iz aritmetičkih sredina i standardnih devijacija postignutih rezultata ispitanika, vidljivo je da osobe s invaliditetom u vrlo maloj mjeri koriste ovu opciju prilikom traženja zaposlenja.

Moguće je zaključiti da osobe s invaliditetom uglavnom očekuju pomoć od drugih u pronalaženju vlastitog zaposlenja.

Glavne komponente međusobno ne koreliraju.

Izvršena je faktorska analiza varijabli

pitanja 33.

Pitanje 33 glasi:

Koje su vaše poteškoće u aktiviranju za traženje posla:

- Nemam financijskih mogućnosti da često odlazim na Zavod za zapošljavanje, kupujem novine i sl.*

- b) *Ne znam kako se piše molba i životopis*
- c) *Nemam financijskih mogućnosti za pohadanje tečajeva*
- d) *Moji poznanici, prijatelji i članovi obitelji ni sami ne znaju ništa o poslodavcima na području gdje živim*
- e) *Ne obraćam se institucijama jer mi one nikad ništa nisu ponudile*
- f) *Osobe s invaliditetom ionako nitko neće zaposliti*
- g) *Ništa*

Faktorskom analizom 7 varijabli pitanja 33 Upitnika o zapošljavanju za osobe s invaliditetom izlučene su 2 glavne komponente koje pokrivaju 47,964% zajedničke varijance sustava. Prva komponenta pokriva 31,937% varijance sustava, a druga 16,027% varijance sustava.

Tablica 2: Zasićenost glavnih komponenata varijabla (pitanje 33)

Matrica strukture		
varijable	Glavne komponente/faktori	
	1	2
33 a	,714	-,053
33 b	,485	,038
33 c	,744	-,247
33 d	,533	-,237
33 e	,105	-,583
33 f	,037	-,799
33 g	-,589	,714

Iz Tablice 2 je vidljivo da je najveća zasićenost 1. glavne komponente varijabla 33 c (aritmetička sredina = 0,36, standardna devijacija = 0,48), 33 a (aritmetička sredina = 0,2, standardna devijacija = 0,4), 33 g (aritmetička sredina = 0,28, standardna devijacija = 0,45), 33 d (aritmetička sredina = 0,18, standardna devijacija = 0,38) i 33 b (aritmetička sredina = 0,11, standardna devijacija = 0,32) te je uvidom u sadržaj varijabli 1. glavnu komponentu moguće imenovati **Faktorom financijskih i subjektivnih prepreka aktiviranju za traženje posla**. Pregledom aritmetičkih sredina (terijski prosječan rezultat iznosi 0,5) i standardnih devijacija rezultata, uočava se da ispitanici (njih 573)

spomenuto ne vide osobito značajnom preprekom pri vlastitom aktiviranju za traženje posla.

Drugu glavnu komponentu najviše saturiraju sljedeće varijable: varijabla 33 f (aritmetička sredina = 0,36, standardna devijacija = 0,48), varijabla 33 g (aritmetička sredina = 0,28, standardna devijacija = 0,45) i varijabla 33 e (aritmetička sredina = 0,17, standardna devijacija = 0,38), te ju je moguće nazvati **Faktorom negativističkog stava prema mogućnostima zapošljavanja**. Uvidom u aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata vidljivo je da ispitanici isto ne ističu kao značajnu prepreku vlastiom aktiviranju pri traženju posla.

Moguće je zaključiti kako ispitanici ne vide mnogo, kako objektivnih, tako ni subjektivnih prepreka svome aktiviranju pri traženju posla. Time više čudi prethodni rezultat koji upravo govori o niskom aktiviranju i slaboj samoinicijativi pri traženju posla kod osoba s invaliditetom.

Glavne komponente međusobno ne koreliraju.

Izvršena je faktorska analiza varijabli pitanja 36.

Pitanje 36 glasi:

Procijenite u kojoj mjeri, vas osobno, svaka od sljedećih prepreka spriječava da se zaposlite:

- a) Teškoće dolaska do radnog mjesta
- b) Neprilagođenost radnog mjesta
- c) Neprilagođenost radnih zadataka
- d) Ograničene mogućnosti obavljanja poslova
- e) Nedostatak radnog iskustva
- f) Teškoće u komunikaciji s drugim osobama
- g) Nemogućnost postizanja istog radnog učinka kao i zdrava osoba
- h) Mišljenje drugih da osobe s invaliditetom ne mogu dobro raditi
- i) Izuzetan napor pri radu
- j) Ostali me radnici ne bi prihvatili kao ravnopravnog člana kolektiva
- k) Nedovoljno znanja za kvalitetan rad
- l) Nedostatak prisustva nekog od članova obitelji

m) Nedostatak potpore na radnom mjestu (radni asistent)

Faktorskom analizom 13 varijabli pitanja 36 Upitnika o zapošljavanju za osobe s invaliditetom izlučene su 2 glavne komponente koje pokrivaju 49,528% zajedničke varijance sustava. Prva komponenta pokriva 38,778% varijance sustava, a druga 10,804% varijance sustava.

Tablica 3: Zasićenost glavnih komponenata varijabla (pitanje 36)

Matrica strukture		
Varijable	Glavne komponente/faktori	
	1	2
36 a	,449	-,709
36 b	,399	-,871
36 c	,443	-,861
36 d	,382	-,772
36 e	,468	-,322
36 f	,674	-,253
36 g	,646	-,481
36 h	,636	-,278
36 i	,594	-,445
36 j	,746	-,274
36 k	,662	-,435
36 l	,640	-,263
36 m	,659	-,463

Iz Tablice 3 je vidljivo da je najveća zasićenost 1. glavne komponente varijablama 36 j (aritmetička sredina = 2,64, standardna devijacija = 1,41), 36 f (aritmetička sredina = 2,4, standardna devijacija = 1,42), 36 m (aritmetička sredina = 2,59, standardna devijacija = 1,44), 36 k (aritmetička sredina = 2,78, standardna devijacija = 1,31), 36 g (aritmetička sredina = 2,88, standardna devijacija = 1,46), 36 l (aritmetička sredina = 1,84, standardna devijacija = 1,25) i 36 h (aritmetička sredina = 2,82, standardna devijacija = 1,51) te je uvidom u sadržaj varijabli 1. glavnu komponentu moguće imenovati **Faktorom predrasuda okoline i prepreka koje proizlaze iz oštećenja**. Pregledom aritmetičkih sredina (terijski prosječan rezultat iznosi 3,0) i standardnih devijacija rezultata, uočava se da ispitanici (njih 573) percipiraju postojanje predrasuda i vlastita ograničenja koja proizlaze iz oštećenja, no ne smatraju isto isuviše velikom preprekom pri njihovom zapošljavanju.

Drugu glavnu komponentu najviše saturiraju sljedeće varijable: varijabla 36 b (aritmetička sredina = 2,74, standardna devijacija = 1,46), varijabla 36 c (aritmetička sredina = 2,94, standardna devijacija = 1,42), varijabla 36 d (aritmetička sredina = 3,28, standardna devijacija = 1,39) i varijabla 36 a (aritmetička sredina = 2,4, standardna devijacija = 1,54) te ju je moguće nazvati **Faktorom neprilagođenosti radnog mjesta i zadataka**. Uvidom u aritmetičke sredine i standardne devijacije rezultata vidljivo je da ispitanici neprilagođenost radnog mjesta i radnih zadataka, kao i teškoće dolaska do radnog mjesta ne uočavaju ili pak ne smatraju značajnijim preprekama pri njihovom zapošljavanju, dok u većoj mjeri ističu vlastite ograničene mogućnosti obavljanja poslova. Zanimljivo bi bilo utvrditi da li sami ispitanici smatraju da imaju ograničene mogućnosti obavljanja poslova ili smatraju da ih takvima percipiraju potencijalni poslodavci te to vide jednom od značajnijih prepreka vlastitom zapošljavanju.

Glavne komponente međusobno ne koreliraju.

RASPRAVA

Faktorskom analizom pitanja 32, 33 i 36 Upitnika o zapošljavanju za osobe s invaliditetom, koja govore o aktivnostima koje nezaposlene osobe s invaliditetom poduzimaju s ciljem traženja zaposlenja te precipiranim teškoćama i preprekama za poduzimanje spomenutih aktivnosti, izlučeno je ukupno 8 faktora:

- Faktor pasivnog traženja posla;
- Faktor samoinicijative u traženju posla;
- Faktor aktivnog traženja posla;
- Faktor traženja pomoći civilnog sektora u pronalaženju posla;
- Faktor financijskih i subjektivnih prepreka aktiviranju za traženje posla;
- Faktor negativističkog stava prema mogućnostima zapošljavanja;
- Faktor predrasuda okoline i prepreka koje proizlaze iz oštećenja i
- Faktor neprilagođenosti radnog mjesta i zadataka.

Pregledom aritmetičkih sredina i standardnih devijacija rezultata vidljivo je da nezapolene osobe s invaliditetom nisu posebno aktivne u traženju posla te da se relativno često odlučuju za „pasivne oblike traženja posla“, kao što su informiranje o slobodnim radnim mjestima (putem HZZ-a, kod prijatelja, iz novina) i pisanje molbi za posao, ali ne pokazuju samoinicijativu u aktivnom traženju posla (ne javljaju se na natječaje, ne prezentiraju poslodavcima niti se raspituju za pokretanje vlastitog posla) te u vrlo maloj mjeri koriste pomoć civilnog sektora prilikom traženja zaposlenja. Ova posljednja opcija vrlo je intenzivno korišten model potpore zapošljavanju osobama s invaliditetom u zapadnim zemljama (tzv. volonterski sutav zapošljavanja; prema Rački, 1997), a i kod nas se sve više uočavaju aktivnosti nevladinih udruga u pružanju potpore zapošljavanju osoba s invaliditetom (primjerice kroz aktivnosti Hrvatskog saveza udruuga tjelesnih invalida; www.hsuti.hr).

S druge pak strane, moguće je uočiti da nezapoljene osobe s invaliditetom ne percipiraju mnogo teškoća i prepreka pri vlastitom aktiviranju u traženju zaposlenja ili pak moguće prepreke ne vide subjektivno značajnima (primjerice financijske ili prepreke osobne prirode - neinformiranost ili neposjedovanje nekih vještina ili sposobnosti), ali istovremeno ne izražavaju negativistički odnosno stav rezignacije prema vlastitim mogućnostima zapošljavanja (primjerice stav da osobe s invaliditetom ionako nitko neće zaposliti), pri čemu onda njihova neaktivnost još više začuđuje. Naime, ovo je istraživanje pokazalo da nezapoljene osobe s invaliditetom iako percipiraju postojanje predrasuda u društvu prema zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom te su istovremeno svjesne i postojanja nekih vlastitih ograničenja koja proizlaze iz oštećenja, ipak spomenuto ne smatraju suviše velikom preprekom pri njihovom zapošljavanju. Također, niti objektivne prepreke kao što su neprilagođenost radnog mjesta i radnih zadataka, ili teškoće dolaska do radnog mjesta ne uočavaju ili pak ne smatraju značajnijim preprekama pri zapošljavanju. Stoga bi bilo potrebno dodatno istražiti što je uzrok ovoj neaktivnosti osoba s invaliditetom te potom predložiti mjere koje bi ih mogle potaknuti da se aktivnije uključe u rješavanje problema vlastite nezaposlenosti.

ZAKLJUČAK

Iako, kako je već spomenuto u uvodnom dijelu ovoga rada, uspješnog zapošljavanja osoba s invaliditetom nema bez sinergijskog djelovanja svih segmenata društva, rezultati svakako najviše ovise o učinkovitosti direktnih sudionika procesa zapošljavanja: Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji provodi profesionalno usmjeravanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i suradnih institucija (primjerice Agencije za odgoj i obrazovanje i sl.) koje provodi obrazovanje i osposobljavanje učenika s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom (kada se radi o obrazovanju odraslih), tržišta rada, odnosno poslodavaca te samih osoba s invaliditetom s njihovom motivacijom, interesima i sposobnostima, socijalnim vještinama i osobnošću.

U posljednjih nekoliko godina, svjedoci smo uspješnog poduzimanja niza aktivnosti s ciljem porasta broja zaposlenih osoba s invaliditetom. Primjerice, tijekom 2007. godine, posredovanjem HZZ-a zaposleno je 1423 osobe s invaliditetom, što je gotovo trećina prijavljenih u evidenciji (Paun Jarallah, 2008). Mnogo je učinjeno s ciljem unapređenja sustava profesionalnog usmjeravanja i zapošljavanja osoba s invaliditetom (www.hzz.hr).

Iako još uvijek zastario i rigidan te s potrebama tržišta rada neusklađen sustav odgoja i obrazovanja, uz rezultate koji govore o nedovoljnoj osposobljenosti učenika s invaliditetom za nastavak obrazovanja i zapošljavanje (Kiš-Glavaš, 2008), kroz reforme koje su u tijeku i ova će karika u lancu, vjerujemo, ojačati. Već je i donošenje Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, 87/08) veliki korak.

I sami su se poslodavci, potaknuti pozitivnim iskustvima u zapošljavanju osoba s invaliditetom (zahvaljujući prije svega uvođenju „kvotnog sustava zapošljavanja“ kao pružanju prilike za zapošljavanje i dokazivanje osoba s invaliditetom; regulirano Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, NN, 143/02, 33/05) aktivnije uključili u propagiranje i realizaciju zapošljavanja osoba s invaliditetom, što je vidljivo i kroz reference poslodavaca koji su dobitnici ili su bili kandidati za nagradu

„Poslodavac godine za osobe s invaliditetom“ koja se dodjeljuje za promicanje i provedbu dobrih praksi zapošljavanja osoba s invaliditetom (Bakula-Anđelić, 2008.). Mnogo su tome doprinjele i aktivnosti Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (www.fond.hr).

A osobe s invaliditetom? Rezultati ovog istraživanja pokazuju da su generalno nedovoljno aktivne u traženju zaposlenja. Možda je to rezultat iskrivljene percepcije osoba s invaliditetom u društvu općenito, još uvijek isticanja nemogućnosti umjesto mogućnosti, nesposobnosti umjesto sposobnosti, potrebe za pomoći umjesto pružanja podrške, nemoći umjesto snage i vrijednosti... Možda je ova iskrivljena percepcija iskrivila i percepciju samih osoba s invaliditetom i time ih je društvo, ali i oni sami kroz nedovoljno

proaktivno djelovanje, doista još više marginaliziralo. Treba stoga poduzeti konkretne aktivnosti i sustavnim prosvjećivanjem djelovati na porast svijesti o vlastitoj odgovornosti osoba s invaliditetom u kreiranju vlastite budućnosti. Udruge osoba s invaliditetom ovdje bi trebale odigrati presudnu ulogu.

U aktualnom trenutku velike svjetske ekonomske krize i nadolazeće recesije, kada se očekuje i značajan porast nezaposlenosti, marginalizirane skupine, među kojima i skupina osoba s invaliditetom još su izloženiije nadolazećim nedaćama. A bez vjere u sebe i snažnih profesionalnih i socijalnih kompetencija, čije stjecanje podjednako ovisi o samim osobama s invaliditetom, kao i o ostalim dionicima njihovog zapošljavanja, uspjeh će, na žalost, izostati.

LITERATURA:

- Bakula, Anđelić, 2008.: Aktivnosti Grada Zagreba u području profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, Zbornik radova simpozija Obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom: iskustva, novi smjerovi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 25. rujna, str. 43 - 46
- Kiš-Glavaš, L., 2008.: Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu: ciljevi, rezultati i izazovi za osiguranje jednakih mogućnosti studenata s invaliditetom, Seminar Pravo na obrazovanje: povećanje jednakog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj, Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb, 26. studenog
- Kiš-Glavaš, L., 2005.: Teškoće pri zapošljavanju i radu osoba s oštećenjima sluha percipirane od strane poslodavaca, Zbornika radova sa stručnih skupova 9. studenoga 2001. Surpedagogija danas i sutra i 4. ožujka 2004. Komunikacijske potrebe - interdisciplinarnim pristupom do cjelovitih programa: zdravstvenih, edukacijskih i socijalnih, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Zagreb, str. 219-224
- Kiš-Glavaš, L., Sokač, K., 2006.: Istraživanje stavova poslodavaca o zapošljavanju osoba s invaliditetom, Međunarodni znanstveni i stručni skup Rehabilitacija - stanje i perspektive djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, Centar za rehabilitaciju Rijeka, Rijeka, 12.-13. listopada, Zbornik radova, str. 56-64
- Kiš-Glavaš, L., Sokač, K., 2006.a: Stavovi poslodavaca prema zapošljavanju osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, 8. škola za voditelje udruga invalida «Znanjem do bolje kvalitete života osoba s invaliditetom», Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Zagreb, 25. - 27. listopada
- Kiš-Glavaš, L., Majsec Sobota, V., Sokač, K., Gavrilović, A., Sobota, I., 2008.: Zapošljivost nezaposlenih osoba s invaliditetom, Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj, Zagreb
- Kovač, L., 2008.: Zapošljavanje osoba s invaliditetom u Republici Sloveniji, Zbornik radova simpozija Obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom: iskustva, novi smjerovi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 25. rujna, str. 37 - 42
- Owens, L., 2008.: Employing Individuals with Disabilities: A Business Perspective, Zbornik radova 4. stručnog skupa Osobe s invaliditetom na tržištu rada, Zadar, 8. i 9. svibnja, str. 11-18
- Paun Jarallah, A., 2008.: Aktivnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u obrazovanju i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Zbornik radova simpozija Obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom: iskustva, novi smjerovi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 25. rujna, str. 31-36
- Rački, 1997.: Teorija profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu
- Štulhofer, A., 2006.: Istraživanja socijalne isključenosti - Empirijska analiza socijalne isključenosti, U: Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost, Program Ujedinjenih naroda za razvoj, Hrvatska
- Ten Geuzendam, J., 2008.: Labour market integration of persons with disabilities, Zbornik radova simpozija Obrazovanje i zapošljavanje osoba s invaliditetom: iskustva, novi smjerovi, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb, 25. rujna, str. 65-70
- Ujedinjeni narodi, 2006.: Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Fakultativni protokol uz Konvenciju, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom, Ministarstvo obitelji, branitelji i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb
- Vijeće Europe, 2002.: Integracija osoba s invaliditetom, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb
- Vijeće Europe, 2002.a.: Pristup socijalnim pravima u Europi, publishing@coe.int, s francuskog na hrvatski jezik preveo Puljiz, V.
- Whigham, B. R., Mattson, B. D., 1996.: Attitudes influencing employment of the handicapped, Journal of Employment Counseling, 6, 72-78

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, broj 87/08

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Narodne novine, broj 143/02, 33/05

www.dzs.hr

www.fond.hr

www.hsuti.hr

www.hzz.hr

www.undp.hr

ACTIVITIES AND OBSTACLES IN CONCEIVING EMPLOYMENT FOR PERSONS WITH DISABILITIES

Summary: *In the year 2007. United Nation's Development Programme (UNDP) for Croatia (www.undp.hr), initiated a new programme - „The Right to live in a Community: Social Inclusion and Persons with Disabilities“ in framework of which a scientific project: “Attitudes of Unemployed Persons with Disabilities towards employment “was developed, as well as some activities which tend to increase their employment ability. Some of these results will be presented in this essay.*

The aim of this essay is to determine which actions do unemployed persons with disabilities in Republic of Croatia take to find work and what difficulties and obstacles, according to their own evaluation, prevent them from taking more efforts in their job search. Within the sample of 573 examinees, representative of all four Croatian regions, based the on selected variables of the applied Questionnaire for employment of persons with disabilities, and using the factor analysis as well, the total of 8 factors were identified. The results indicate a passive attitude of persons with disabilities towards job search.

At the same time, there are no significant difficulties and obstacles which would prevent them to be more active Therefore, it is important to point out that the persons with disabilities are also responsible for creating their own future.

Key words: *persons with disabilities, employment, activities, obstacles*